

RES/RE 2026-2029 lisataotlus: andmepõhise intelligentne kohtuinfosüsteemi (KIS_{AI}) ettevalmistustööd

Riigikohus taotleb aastateks 2026-2027 ühekordseid vahendeid andmepõhise intelligentse kohtuinfosüsteemi (KIS_{AI}) ettevalmistustöödeks järgnevalt:

	2026 (EUR)	2027 (EUR)	2028 (EUR)	2029 (EUR)	Kokku (EUR)
Andmepõhise intelligentne kohtuinfosüsteemi (KIS_{AI}) ettevalmistustööd	140 490	140 490	0	0	280 980

Eesti kohtute kasutatav põhiinfosüsteem vajab *restarti*, täpsemalt *Alt+Crl+Del nupuvajutust*. Selleks omakorda peab olema olemas uus kohtute infosüsteem, mille loomist näeb ette ka kehtiv koalitsioonileping (p 194). Kokkuleppel Justiits- ja Digiministeeriumiga juhib uue infosüsteemi väljatöötamist Riigikohus. See on tingitud kahest oluliselt tegurist. Esiteks, paralleelselt on toimumas kohtuhalduse üleandmine ministeeriumilt kohtutele ja teistes organisatsioonides puudub hetkel selleks vajalik struktuurne võimekus. Teiseks, uue infosüsteemi ajakava on väga pingeline, sest uus kohtute infosüsteem on kohtureformi kriitiliseks eduteguriks. Kohtureform tervikuna on seadunud eesmärgiks teha kohtumenetlus efektiivsemaks ja kohtusüsteem kulutõhusamaks. Uue infosüsteemi väljatöötamise ajakava on pingestanud ka see, et tegevustega ei olnud vähese [justiits]poliitilise toe tõttu võimalik alustada aasta varem.

Praeguse infosüsteemi näol, vaatamata pidevatele, sageli ka edukatele püüdlustele seda arendada (selgesti eristuvad versioonid KIS ja KIS2, pärast KIS2 arendusi eelmisest pigem selge erinevusega uusversioon puudub), on tegemist lõppkokkuvõttes oma võimekuse piiridel oleva lahendusega. Selle kõige suuremaks puudujäägiks on dokumendipõhine loogika – kohtu tööprotsessid, mis algusaastatel olidki organiseeritud paberdokumentatsioonil ja -ringlusel, on asendunud küll suures ulatuses elektroonilise dokumentatsiooni ja -ringlusega, kuid on dokumendi, mitte andmete kesksed. See tähendab aga seda, et infosüsteem ei ole kaugeltki enam kohtu tööprotsessi arendamise veduriks, vaid hoiab iganenud raamides. Olemasolev kohtuinfosüsteem praktiliselt enam ei loo lisaväärtust või kui loobki, siis see on ebamõistlikult kulukas. Kuigi viimasel aastal on loobutud nõ 5-aasta vanuste vigade parandamisest, ei paranda see kokkuvõttes märkimisväärselt praeguse KIS-i opereerimise tõhusust. Kohtusüsteemi vaates tähendab see kokkuvõttes seda, et kohtu põhiprotsessid on jätkuvalt väga inimressursikesksed. See omakorda tähendab ebaefektiivsust, aga ka ebaproportsionaalselt suurt hulka toetavaid teenuseid ja mittejuriidilise kvalifikatsiooniga tööjõudu.

Kohtute uue arengukavaga, mille väljatöötamist korraldab Riigikohus, on seatud sihiks 2030. aastaks üle minna andmepõhisele menetlus- ja töökorraldusele õigusemõistmises, milleks tuleb kasutusele võtta ka tööprotsesse toetav uus elektrooniline töövahend. Alates menetlusosalisest peab suhtlus kohtuga olema andmepõhine. Sellise töövahendi üks olulisemaid ülesandeid on õigusemõistmiseks lisaväärtuse loomine andmetöötluste ja selle põhjal konkreetse kohtuasja lahendamist abistavate analüüside, kokkuvõtete, üldistuste, varasema praktikaga võrdluste jmt genereerimise läbi. Kohtunik peab saama sellist tuge mitte abstraktselt, vaid konkreetset iga tema poolt läbiviidud menetluse vajadusi arvestavalt. Selle tulemusena on oodatav inimtööjõu mahu vähenemine kohtuniku otsuste eelselt nii menetluslike vahe- kui ka asja lahendava

lõppotsuse vaates. Kohtumenetluse kvaliteet tõuseb, kohtumenetlus muutub oluliselt kiiremaks, selle kuluefektiivsus paraneb tuntavalt, mitte üksnes kohtu korralduse eest vastutavale riigile, vaid ka kõigile teistele õigusemõistmisega seotud isikutele.

2025. ja 2026. aastaks on seatud eesmärgiks kokku leppida tuleviku andmepõhised õigusemõistmise tööprotsessid ja andmemudel kohtusüsteemi piires, aga samuti menetlusosalise (füüsiline ja juriidiline isik) komponent ning minimaalselt kirjeldada nõuded õigusemõistmisega seotud teistele põhitegutsejatele (prokuratuur, advokatuur jt). Samuti koostada lähteülesanne uue infosüsteemi hankeks. 2025. ja 2026. aasta eesmärkide saavutamiseks on vajalik leida vahendid kuni 1000 töötunni tasustamiseks aastas (keskmine tasumäär 70 + maksukulu / töötund, kokku 93 660 eurot) ja kuni 46 830 euro piires muid kulusid (töötoad, teiste riikide praktikast õppimine jmt).

Andmepõhise intelligentse kohtuinfosüsteemi kasutuselevõtuga on realistlik saavutada tööjõukulude osakaalu vähenemine õigusemõistmises minimaalselt 15-20%. 2025. aasta kohtusüsteemi kogueelarve (I-III kohtuaste) 83,4 mln eurot, millest tööjõukulude osakaal on ca 81 %. Isegi 15% vähenemine tähendaks 2025. aasta näitel **10,1 mln eurost kokkuhoidu aastas**.